

חמץ של הפקר. 10.**1. תוס' פסחים ד: ד"ה מדאורייתא "ואומר ר"י" עד סוף התוס'**

ואומר ר"י דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי מטעם דמאחר שביטלו הוי הפקר ויצא מרשותו ומותר מדקאמרינן אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה והא דאמרינן בנדריים (דף מה.) הפקר בפני שלשה מדאורייתא אין צריך.

2. רמב"ן פסחים ד: "ועוד קשה לי שהתירו בטול בשבת" עד "ועוד קשה לי ששנו חכמים"

ועוד קשה לי שהתירו ביטול בשבת כדתניא (ז' א') מבטלו בלבו אחד שבת ואחד י"ט, והלא הפקר נראה שאסור לאדם להפקיר נכסיו בשבת כענין ששנינו (ביצה ל"ו ב') אין מקדישין ואין מעריכין ואין מחרימין גזירה משום מקח וממכר

3. ריטב"א שבת קכ. ד"ה ואומרים לאחרים

ואומר לאחרים בואו והצילו לכם. דאע"ג דאסור להפקיר ממון בשבת שנראה כמקנה קנין בשבת ואיכא שבות דרבנן, שאני הכא שהוא כמופקר מאליו והולך לאיבוד ולא מיחזי כקנין.

4. מאירי שבת קכז: ד"ה ממה שאמרו מתחלת דבריו עד "ושמא תאמר מה הוצרך"

ממה שאמרו בסוגיא זו בענין דמאי כיון דאי בעי מפקר לנכסיה והוי עני וחזי ליה למדנו שמפקירין בשבת ואע"פ שאמרו אין מקדישין אינו דומה שההקדש כעין מכר הוא וכמו שאמרו מה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לשמים אבל הפקר אין כאן שינוי רשות ואפ"ל זכה בו אחר מאליו הוא זוכה

5. קצות רע"ג סי"ק א מתחלת דבריו עד "ובזה נראה לענ"ד הא". "ואפשר לומר נמי" עד "אמנם מה"

(א) הרי הוא כמו נדר שאסור לחזור בו. והוא לשון הרמב"ם פ"ב מנדריים (הי"ד), וכ"כ בטור (סעיף ג'). ועיין (ב"י) [ב"ח] שכתב ז"ל, כתב הרמב"ם ההפקר הרי הוא כנדר ואסור לחזור בו, פירוש שיחזור ויאמר אני חוזר מדיבורי כיון שלא עשיתי קנין, אלא הרי הוא כנדר דכתיב ביה (במדבר ל, ג) לא יחל דברו, ואעפ"י שהוא עצמו יכול לזכות בו, זהו מדין הפקר אבל לא מתורת חזרה עכ"ל

והנה מסופקני לפי מה שמבאר דהא דאסור לחזור אינו אלא משום דהוי כמו נדר שאסור לחזור, א"כ נראה דהפקר אינו עושה קנין, דאי עושה קנין מאי ענין נדר לכאן הא תיפוק ליה דכבר יצאה מרשותו, אלא ע"כ נראה דהפקר אינו קנין אלא הא דאינו יכול לחזור בו היינו מתורת איסור בל יחל. וא"כ הפקיר ומת אפשר שהוא של היורשין כיון דאינו אלא משום נדר, והנודר ומת אין היורשין מחויבין לקיים נדרו וכמבואר בסימן (נ"ב) [רנ"ב] ברמ"א (סעיף ב'). והא דאמרו פרק השולח (גיטין) דף מ' (ע"א) המפקיר עבדו ומת אותו העבד אין לו תקנה, ולא אמרינן דכי מת פקע הפקרו, היינו משום דהתם כבר זכה העבד בעצמו בעודו חי ואחר שזכה בהפקר ודאי קנין אית ליה בהפקרא, אבל הפקיר ועדיין לא זכה בו שום אדם אפשר דכי מית פקע הפקרו

אמנם פ"ק דשבת (יח, ב) במה שאמרו שם לבית שמאי דס"ל שביתת כלים דנר וגיגית אפקורי מפקיר להו, נראה דהפקר עושה קנין דאם אינו עושה קנין אלא משום נדרו הוא דאסור לחזור בו א"כ אכתי שלו הוא ומצווה על שביתת כליו. אלא דלפי מ"ש הרשב"א בחידושיו שם (ד"ה גיגית) דאפקורי מפקיר להו היינו הפקר ב"ד, ע"ש שכתב דלב ב"ד מתנה עליהן, א"כ ניחא דהפקר ב"ד ודאי עושה קנין ויוצאה לגמרי מרשות בעלים. אלא בהא דאמרו פרק ר' אליעזר דמילה (שבת) דף קל"א (ע"ב) גבי ציצית הואיל ובידו להפקירו, ופירש רש"י (ד"ה הואיל) דנפיק מרשותיה ותו לא רמי חיוביה עליה ע"ש, א"כ משמע דלגמרי יוצאה מרשותו, דאי מטעם נדר אכתי שלו הוא אלא שאסור לחזור בו. ואפשר לומר דנהי דהוי שלו מכל מקום אינו ברשותו כיון דאסור לחזור בו ודבר שאינו ברשותו נמי חשיב כמו שאינו שלו ופטור מציצית...

...ואפשר לומר נמי מהאי טעמא שיטת רש"י (פסחים ד, ב ד"ה בביטול) בביטול בחמץ משום דכתיב (שמות יב, טו) תשביתו, ובתוס' (שם ד"ה מדאורייתא) כתבו משום הפקר דכתיב לך שלך כו' אבל אתה רואה של אחרים ע"ש ריש פסחים, וכיון דהפקר אכתי של הבעלים אלא דרביע עליה האיסור בל יחל וא"כ אכתי שלו הוא ולא הוי של אחרים. ואע"ג דכתבנו [דהפקר אינו ברשותו], (ד) עכ"פ דבר שאינו ברשותו מיקרי חמץ [ד] עשאו הכתוב כאילו ברשותו, דהא אמרו (שם ו, ב) שני דברים אינו ברשותו חמץ ובור, ומש"ה כתב רש"י משום תשביתו.

6. בבא קמא סח: והאמר ר' יוחנן גזל" עד "אמרי הוא"

והאמר ר' יוחנן: גזל ולא נתיאשו הבעלים - שניהן אינן יכולין להקדיש, זה לפי שאינו שלו, וזה לפי שאינו ברשותו!

7. בעל המאור בבא קמא ית. (בדפי הרי"ף) "דלא אמרינן אינו ברשותו" עד "שאם אתה אומר"

דלא אמרי' אינו ברשותו בדבר שאינו מסרב הלה ליתנו לו

8. מלחמת ה' בבא קמא ית. (בדפי הרי"ף) "אלא שאף ההפרש" עד "מ"מ זה ברור"

אלא שאף ההפרש שפירש בגזל ולא נתיאשו הבעלים אינו כלום שאע"פ שהלה רוצה ליתן לו אינו קדוש כיון שבתורת גזל הוא אצל

9. קצות ת"ו ס"ק ב' "ונראה בזה משום" עד "וא"כ הא בהפקירו"

ונראה בזה משום דבאיסורי הנאה לא מהני הפקרו כלל וכדמוכח בפסחים דף (ה') [ז'] (ע"א) בהא דאמרו ונבטליה בשית, משום דרב גידל דאמר המקדש משש שעות ולמעלה אין חוששין לקידושין, אלמא דאין לבעלים שום כח להפקיר אחר שנאסר בהנאה. וכ"כ רש"י פרק שור שנגח ד' וה' (ב"ק) דף מ"ה (ע"א) בהא דאמרו שם שור הנסקל משנגמר דינו מכרו אינו מכור הקדישו אינו מוקדש, ופירש רש"י אינו מוקדש דלאו ברשותיה קאי לאקדושיה, וא"כ ה"ה לאפקוריה אינו ברשותו. אלא דאיסורי הנאה אע"ג דלאו ברשותיה קאי אבל בעלים מיהא אית ליה וכמ"ש הריב"ש בס' ת"א דזכיה יש בו באיסורי הנאה מדאמרינן בעבודה זרה (מב, א) מכי אגבה קניא ע"ש, וכ"כ הרשב"א בחידושו פרק לולב הגזול (סוכה לה, א ד"ה ושל ערלה) באתרוג של ערלה חשיב לכם ומשום דאית ליה בעלים אע"ג דאסור בהנאה ע"ש.

10. בבא קמא ע. "אמרי נהרדעי לא כתבינן" עד "ואמרי נהרדעי אורכתא"

כסתם יחידאה לא אמר. אמרי נהרדעי: לא כתבינן אורכתא אמטלטלי. אמר רב אשי לאמימר: מאי טעמא? אמר ליה: משום דרבי יוחנן, דא"ר יוחנן: גזל ולא נתיאשו הבעלים - שניהם אינן יכולין להקדיש, זה לפי שאינו שלו, וזה לפי שאינו ברשותו. איכא דאמרי, אמרי נהרדעי: לא כתבינן אורכתא אמטלטלי דכפריה. טעמא דכפריה, דמיחזי כשיקרא, אבל לא כפריה - כתבינן.

11. בבא קמא סט: "דתנן אין הגונב" עד "ומאי חזית"

דתנן: אין הגונב אחר הגונב משלם תשלומי כפל, אמאי? בשלמא לגנב ראשון לא משלם, אוגונב מבית האיש - ולא מבית הגנב, אלא לבעלים נשלם! אלא לאו ש"מ: זה לפי שאינו שלו, וזה לפי שאינו ברשותו.

12. נדרים מה. "דאמר רבי יוחנן" עד סוף הפרק

דאמר ר' יוחנן משום רבי שמעון בן יהוודק: כל המפקיר בפני שלשה הוא הפקר, בפני שנים - לא הוא הפקר. ור' יהושע בן לוי אמר: דבר תורה אפילו באחד הוא הפקר, ומה טעם אמרו בשלשה? כדי שיהא אחד זוכה ושנים מעידין.

13. רא"ש נדרים ד:יא

יא [דף מה ע"א] א"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוודק המפקיר בפני ב' לא הוא הפקר בפני ג' הוא הפקר ור' יהושע בן לוי אמר דבר תורה אפי' באחד הוא הפקר ומה טעם אמרו בשלשה כדי שיהא אחד זוכה ושנים מעידין וקי"ל בכל דוכתא הלכה כר' יהושע בן לוי לגבי ר' יוחנן הלכך הוא הפקר מה"ת אפי' באחד וה"ה אפי' בינו לבין עצמו הלכך הא דאמרי' בפ"ק דשבת (דף יח ב) גיגית שפוד נר וקדרה אפקורי מפקר להו שלא יעבור על שביתת כלים וכן בהמתו(ל) אם השאילה לעובד כוכבים ולא החזירה לו קודם השבת יכול להפקירה בינו ולבין עצמו כך פי' רבי' שמשון ז"ל בפ"ק דשבת ותמיה לי מנא ליה לרבי' שמשון דבינו לבין עצמו הוא הפקר הא לא קאמר ר' יהושע בן לוי אלא דבר תורה אפי' באחד הוא הפקר וסברא גדולה הוא לחלק בין הפקר לפני א' ובין הפקר בינו לבין עצמו דנהי דלא בעי רבי יהושע כדי שיהא אחד זוכה ושנים מעידין מכל מקום בעי הפקר שיוכל לצאת מרשותו דומי' דשביעית שיצא מרשותו ומופקר לכל דבינו לבין עצמו לעולם לא יצא מרשותו כיון שאינו הפקר ידוע לשום אדם אבל הפקר במטלטלי בפני אחד יכול אותו שהפקירו בפניו לזכות בו ויהא נאמן לומר הפקרת וזכיתי בו במגו דנתת לי במתנה וטוב הוא שיפקירה בפני אשתו או בפני א' מבני ביתו ואפשר דטעמא דרבי' שמשון דאינו מחלק בין בפני אחד ובין בינו לבין עצמו משום דעיקר הפקר משביעית ילפי' כדדריש בירושלמי דשביעית (פ"ה ה"א) תשמטנה מה ת"ל ונטשתה יש לך נטישה שהיא כזו מה זו לעניים כו' אף זו וכו' ואיירי בהפקר קרקע דומיא דשביעית דלענין פטור מעשר איירי בהפקר וזה לא שייך אלא בקרקע

הלכך אמר ר' יוחנן דצריך שלשה כדי שיהא א' זוכה ושנים מעידין דבענין אחר לא יוכל הקרקע (מ) לצאת מתחת ידו אם יכפור בהפקר וריב"ל דלא בעי שלשה א"כ לדידיה הוי הפקר אע"פ שאין הקרקע יכול לצאת מתחת ידו וא"כ אפי' בינו לבין עצמו ובאחד דקאמר לאו דוקא ואגב דקאמר ר' יוחנן בשנים לא הוה הפקר אמר איהו אפי' באחד ולעולם הוא הדין בינו לבין עצמו:

14. תוס' בבא מציעא ל: ד"ה אפקרה 'והא דאמר שלהי' עד סוף התוס'

והא דאמר שלהי פ"ק דשבת (דף יח: ושם ד"ה דמפקרא) גיגית נר וקדירה אפקורי מפקר להו אע"ג דליכא שלשה התם אנן סהדי דמפקר להו בלבד שלא יעשה איסור שביתת כלים.

15. שיטה מקובצת נדרים מה. ד"ה ומה טעם

ומה טעם אמרו שלשה. לענין מעשר כדי שיהא אחד זוכה ושנים מעידים ומתוך כך יהיה ירא להפקירו בערמה כדי לפטרו. וכרבי יהושע בן לוי סבירא לן מדלא מפיך בפרק תפלת השחר אלא שני דברים דלית הלכתא כוותיה מכלל דבכולי תלמודא הלכה כותיה. ואם כן אין צריך שלשה להפקר אלא למעשר בלבד וכדמפרש טעמא וכן מצינו בשבת דאמרינן קדרה וגיגית ערב שבת מסתמא אפקורי מפקר להו אלמא לא בעינן שלשה וגם לענין בהמתו כשהיא באונס ביד גוי בשבת דלא משמע דדוקא קאמרינן הני. ולי נראה דמהתם אין ראייה בעלמא דהתם אפילו (באחרי) [באחד] לא בעינן. אלא טעמא דהתם דכיון דהאי הפקר דגיגית וקדרה צריך לכולי עלמא ובכולי עלמא שייך הוי הפקר בפני רבים. ושלום על ישראל. הרא"ם ז"ל.

16. ר"ן פסחים ג: (בדפי הריף) "וכתב הרב בעל העיטור ז"ל" עד "הבודק צריך שיברך"

וכתב הרב בעל העיטור ז"ל דמסתבר דשליח מבטל דגבי הפרה וגבי השואל את פרתו הוא דפליגי בה תנאי בפרק השואל (דף צו א) אי שלוחו של אדם כמותו משום דשואל כתוב בעליו ובהפרה כתוב אישה יקימנו הא בעלמא כ"ע מודו דשלוחו של אדם כמותו ואחרים חולקין דכיון דבטול מתורת הפקר נגעי בה וכמו שכתבתי למעלה שליח ודאי לא מצי מבטל שהרי אם אמר אדם לחבירו הפקר אתה נכסי אין בכך כלום:

17. בית יוסף או"ח סימן תל"ד (עמוד שכ"ח בטור מכון ירושלים) ד"ה ושלוחו יכול לבטל

ושלוחו יכול לבטל. כן כתב הרב המגיד בפרק ב' (ה"ב) בשם בעל העיטור (ח"ב הל' ביעור חמץ קכ:): וכן כתב גם כן הר"ן בפרק קמא דפסחים (ג: סוף דבור ראשון) ושיש אומרים דכיון דביטול מתורת הפקר נגעו בה שליח לא מצי מבטל שהרי אם אמר אדם לחבירו הפקר אתה נכסי אין בכך כלום עד כאן. ולי נראה דאף על גב דביטול מדין הפקר נגעו בו שפיר יכול לבטל על ידי שליח משום דכיון דחמץ אינו ברשותו של אדם אלא שעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו בגלוי דעתא דלא ניחא ליה דלהוי ליה זכותא בגויה כלל סגי אי נמי דטעמא דבהפקר לא מהני שליחות היינו משום דהפקר יש לו דין נדר כדמוכח בפרק קמא דנדרים (ז). וכדכתב הרמב"ם בהלכות נדרים (פ"ב הי"ד) וכיון דדין נדר יש לו משום הכי לא מהני ביה שליחות שהאומר לחבירו קבל עליך נדר זה בשליחותי שאהא אסור בו אינו כלום אבל ביטול שאינו ענין לנדר שפיר מהני ביה שליחותה: כתב הכל בו (שם ע"ד) אם אין האיש בביתו יבטל במקום שהוא בו ואם אינו עושה כן מוטב שתבטל אשתו וראוי להזכירה בזה כדי לצאת ידי ספק:

18. כתובות עד. "מכדי כל תנאי" עד "והא ביאה"

מכדי כל תנאי מהיכא גמרינן? מתנאי בני גד ובני ראובן, תנאה דאפשר לקיומיה ע"י שליח כי התם - הוי תנאיה תנאה, דלא אפשר לקיומיה ע"י שליח כי התם - לא הוי תנאה.

19. תוס' כתובות עד. ד"ה תנאי מתחלת דבריהם עד "ואפילו לא יתקיים"

וא"ת ומה סברא יש כאן דלא גמרינן מהתם אלא לענין מה שהוא סברא דהא לא ילפינן מהתם דלא מהני תנאי אלא בנתינת קרקע וי"ל דהיינו טעמא דהואיל והמעשה כל כך בידו שיכול לקיימו ע"י שליח סברא הוא שיהא כמו כן בידו לשוויו ביה תנאה אבל חליצה שאין בידו לקיימה ע"י שליח לא הוי בידו נמי למירמי ביה תנאה